

СРЕДЊОВЈЕКОВНА СЕЛА ЈАБУЧНО И ПАЛЕЖ И ГРАНИЧНЕ МЕЂЕ ЖУПЕ ЉУБОВИЋЕ

У својој историјско-географској студији „Дечанско властелинство“¹ Рад. Ивановић, убицирајући насеља властелинства манастира Дечана, за село Палеж констатује: „Палеж (Полужа*). Повељом је Стеван Дечански дао манастиру неког Прокопија Богдановића са селом Палеж у Брсковој жупи: „И да кралјевство ми Прокопија Богдановића и з братиомъ и селомъ Палежи оу Брсковојској жоупе“ — и са вѣсеми мегјама.“² Аутор потом долази до закључка који је неприхватљив: „Брсковојска жупа је, уколико се до сада зна, на Тари. И а к о се ово односи на ту жупу, онда се Палеж у овом крају не може налазити.“³

Друга констатација, коју, као и претходну, треба исправити, односи се на село Јабучно, за које Ивановић каже: „Јабучно (Јабљечно). Село Јабучно приложио је краљ Дечански манастиру са неким Марком Костићем. Овом селу био је заселак Црни Врх са границама: „И приложио кралјевство ми Марка Костића и сь детију и селомъ Јабљчнимъ. . . А Црњи моу врхъ заселије оу Ком’штици сенокоси а мегје моу како поуѣ гредѣ от Гјев’чине оуз’гороу оу Кошоутоу оу Савинъ Сенокосъ“ Село Јабучно на терену није се нашло.“ Иначе Ивановић га тражи у жупи Патково, а „жупа Патково налазила се у јужном делу Дечанског посѣда, између Алтина са запада и севера и Дрима са југоистока.“⁴ Напомињемо да Ивановић и село Пали тражи тамо у жупи „Подрима у Метохијско-Призренској равници“.⁵ Међутим, на десној страни доњег тока ријеке Љубовиће, а с лијеве стране данашњег пута Бијело Поље — Пљевља, почев одмах од Слијепач Моста налази се село Пали о ком 1891. године Љ. Ковачевић пише: „Стеван Урош III поклонио је својој задужбини још у Љубовићској жупи Марка Костића с децом, селом Јабучном, засеком Црним Врхом

¹ Рад. Ивановић, Дечанско властелинство — историјско-географска обрада, *Историјски часопис* IV (1952—1953), Београд 1954.

* Пошто је из техничких разлога немогуће означити старије гласове у извјесним позицијама, наводимо их у транскрипцији.

² Рад. Ивановић, нав. дјело, 191; Милош С. Милојевић, Дечанске хрисовуље, *Гласник Српског ученог друштва* XII, Београд 1880, 58.

³ Рад. Ивановић, нав. дјело, 191.

⁴ Исто, 195. — Види и: Р. Ивановић — И. Синдик, Историјско-географски значај Дечанске хрисовуље, *Историјски часопис* III (1949—1950), 187.

⁵ Рад. Ивановић, Дечанско властелинство. . . 194, 217, 218, 222,

⁶ Исто, 190, 217, 218, 223.

и сенокосима у Комштици и Прокопија Богдановића с браћом селом *Палежи* и свим међама у *Брсковачкој жупи*.⁷ (подвукао Ж. Ш.).

О Љубовићској жупи Ковачевић констатује да се с југа граничила Будимљанском.⁸ Одређујући њене међе, он каже: „Љубовићска жупа била је у поречју реке Љубовиће између Брсковске и Будимљанске жупе, Бијелог Поља и Лима“.⁹ Иначе, према Ковачевићу: „У горњем Полимљу, још од XIII века спомињу се жупе Плав, Будимља и Љубовића, а на Тари Брсковска“.¹⁰ Одмах морамо рећи да је Ковачевић, користећи мали број познатих извора, углавном, добро лоцирао средњовековну жупу Љубовића. Он је, такође, исправно убицирао села Палеж и Јабучно, не доводећи ни једног тренутка у сумњу лоцирања Брсковске жупе. Штавише, Ковачевић је исправио Јиречека и Стојана Новаковића и одредио положај Брскова.¹¹ Документи који су пронађени последице Ковачевићева рада пружају нам могућност да његове закључке употпунимо, дјелимично их исправимо и о жупи Љубовићи кажемо нешто више, не претендујући на дефинитиван суд.

Још у повељи Уроша I, којом прилаже села и имања св. Богородице на Стону око 1253. године, стоји: „Оулијаревина Лјубовигева Лоука“,¹² а у његовој повељи (Лимска повеља) која се датира под 1254—1264. годину стоји „на Љубов“ и „оу лјубовидьскы дјелъ“.¹³ Познат је уговор из 1281. године закључен између Старца Давида (названог тако у калуђерству), односно бившег жупана Дмитра Немањића, сина Вуканова и претка књезиње Милице, сачињен са мајстором Десином де Риса о изградњи цркве у Бродареву, у жупи Љубовићи: »Die penultimo augusti (1281) Ragusii etc. Ego quidem Desinna de Risa, magister petrarius, civis Ragusii, confiteor quod, mea bona voluntate concordavi me cum Veterano David, qui, vocabatur, dum erat mundamus, Dimitrius de Volco, in huno modum videlicet, quod recepi ab ipso s.dr.gross. centum quinquaginta, pro quibus obligo me ecclesiam in Brodareua, in Jurra Liubouilia. «¹⁴

Дакле, жупи Љубовићи припадало је и Бродарево, насеље између Бијелог Поља и Пријепоља. На основу тога се да закључити да је жупа Љубовића захватала већи простор него што је

⁷ Љ. Ковачевић, Трг Брсково и жупе Брсковска и Љубовићска, *Глас СКА XXX*, Београд 1891.

⁸ Исто, 7.

⁹ Исто, 16.

¹⁰ Исто, 16.

¹¹ К. Јиречек, *Споменици српски, Споменик СКА XI*, Београд 1892, 117.

¹² Стојан Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд 1912, 601.

¹³ Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи, Споменик СКА III*, Београд 1890, 8—9.

¹⁴ Грегор Чремошник, *Историјски споменици Дубровачког архива, сеорија III*, св. I, *Зборник за историју, језик и књижевност српског народа*, Београд 1932, 65; док. бр. 143.

мислио Ковачевић.¹⁵ У том погледу сматрамо исправним мишљење Петра Влаховића кад каже: „Границе жупе Љубовића морале су прелазити на десну обалу Лима, јер се тамо налазила црква Давидовица“.¹⁶ Узгред напоменимо да су рушевине цркве Давидовице до недавно постојале.¹⁷ Међутим, неприхватљив је Влаховићев закључак, усвојен од Косанчића, да су Турци „средњовековну административну целину Љубовића заменили именом Вранешка каза“.¹⁸

Стара жупа Љубовића наћи ће се 1477. године у саставу Херцеговачког санџака, односно кадилука Милешево (касније кадилук Пријепоље) под старим именом (што је код Турака, углавном, уобичајено) као нахија, која је представљала влашку нахију са више џемата влаха¹⁹ и кнезом Хераком на челу.²⁰ Тамо је војвода Горње Мораче Радосав син Стјепанов користећи се признањем турске власти тапијом добио напуштени Прибилов виноград.²¹ Као нахија Љубовића се помиње и крајем XV вијека, опет у саставу кадилука Пријепоље, али вјероватно сада смањена због одвајања неких џемата (катуна) влаха, који су „обрзовали посебну нахију Вранеш“.²² У домаћим изворима с почетка и током XVII вијека Вранеш се назива жупом,²³ а турски извори током истог вијека биљеже га као нахију.²⁴

На основу једног записа из 1607. године може се са сигурношћу закључити да данашње Томашево (Шаховићи) није улазило у састав жупе односно нахије Вранеш (от земље Херцеговине, от манастира Вранштица, близ жупе Вранештљ).²⁵ Несумњиво је да је околина данашњег Томашева са оближњим и током XVI, XVII и XVIII вијека врло познатим манастиром Вранштицом²⁶ била у саставу жупе, односно нахије Љубовића, вјероватно знатно мање од некадашње средњовјековне жупе, чије су јужне границе некада биле близу данашње Вруље. На овакав закључак нас упућује једна жалба Дубровчана из 1445. године, јер им је тада Сте-

¹⁵ Љ. Ковачевић, *Трг Брсково*. . . 16.

¹⁶ Петар Влаховић, *Бродарево и његова околина*, Београд 1968, 74.

¹⁷ Александар Дероко, На светим водама Лима, *Гласник Скопског научног друштва*, XI, Скопље 1932, 131.

¹⁸ Петар Влаховић, нав. дјело, 7 — И. Косанчић, *Новопазарски Санџак и његов етнички проблем*, Београд 1912, 17.

¹⁹ Хазим Шабановић, *Vosanski pašaluk*, Сарајево 1959, 164, 165.

²⁰ Бранислав Ђурђев, Нови подаци о најстаријој историји брдских племена, *Историјски записи*, св. I, 1960, 6.

²¹ Б. Ђурђев, нав. дјело, 6.

²² Х. Шабановић, нав. дјело, 166, 230.

²³ Љуб. Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, књ. I, Београд 1902, 270, зап. бр. 956; Стојан Новаковић, *Стари српски поменици XV—XVIII века*, Београд 1875, 128.

²⁴ Глиша Елезовић, *Турски споменици I*, Београд 1940, 864—867; Фехим Бајрактаревић, *Турски документи манастира св. Тројице код Пљеваља*, *Споменик СКА, LXXIX*, Сарајево 1935, 37, 39 — док. бр. 25, 35 и 36.

²⁵ Љуб. Стојановић, *Записи I*. . . 270.

²⁶ Влад. Р. Петковић, *Манастир Вранштица, Братство XX*, Београд 1926, 59.

ван Вукчић Косача био ударио царину на стоку која пролзи sotto Cosiza a Maozo.²⁷ Очито је Динић у праву кад каже да је ту „стока коју су трговци гонили из српског Полимља улазила у Херцегову земљу“.²⁸ И иначе, кад знамо да је нахија Вранеш настала од издвојених дјелова нахије, односно средњовјековне жупе Љубовиља, онда је граничне међе ове на тој страни лакше одредити, јер познато је да су села Блишково, Водно, дјелови Крупица, па можда и Вруље, током XVII вијека припадали нахији Вранеш.²⁹ Иначе у то вријеме нахија Вранеш, као и нахија Љубовића, припадала је Пријепољском кадилуку.³⁰ Међутим, почетком XVIII вијека нахија Вранеш се налази у саставу кадилука Пљевља, а Љубовића у саставу Пријепољског.³¹

Ако пођемо од претпоставке да се стара жупа Љубовића граничила са жупом Будимљом (што није сигурно), како је то сматрао Ковачевић,³² онда се она простирала са лијеве стране ријеке Љубовића до ушћа ове у Лим, гдје би, чини се, била тромеђа Будимљанске, Брковске и Љубовићске жупе. У том случају нека села жупе Љубовића у доњем току истоимене ријеке у турско доба ушла су у састав нахије Никшићи (вилајет Никшиклер),³³ која је — сва је прилика — обухватала ако не сва, а оно знатан број села старе жупе Брсково, па чини се да је стара жупа Брсково, која се не спомиње у турском добу, била прозвана Лимски Никшићи.³⁴ Изгледа да је на почетку XV вијека дошло до сеобе дијела влаха Никшића, који су као сточари били врло покретљиви, из Мораче или из области старог Оногошта, а потом и до њихове територијализације у Потарју и Полимљу.³⁵ Тамо ће под тим именом постојати нахија до краја XVII вијека, што рјечито говори о значају и бројности влаха Никшића територијализованих у дијелу Потарја и Полимља.³⁶

Село Пали (средњовјековни Палеж Прокопија Богдановића) налазило се у Брковској жупи, а касније, по свој прилици, у Вилајету Лим Никшиклер (Лимски Никшићи), с обзиром да се многа сусједна села помињу у том вилајету.³⁷ Иначе село Пали налазимо у домаћим споменицима XVII вијека. Тако, на примјер,

²⁷ Михаило Динић, Земље Херцег Светога Саве, Глас СКА СЛХХII. Београд 1940, 228.

²⁸ Михаило Динић, нав. дјело, 228.

²⁹ Фехим Барјактаревевић, нав. дјело, 37, 39 — док. бр. 25 и 35; Стојан Новаковић, Стари српски поменици... 128, 129.

³⁰ Глиша Елезовић, нав. дјело, 864—867.

³¹ Хазим Шабановић, нав. дјело, 230.

³² Љ. Ковачевић, нав. дјело 16.

³³ Хазим Шабановић, *Krajište Isa-bega Ishakovića, Zbirni katastarski popis iz 1455. godine*, Сарајево, 1964, 3, 13, 58.

³⁴ Исто, 22.

³⁵ Бранислав Ђурђевић, *Територијализација катунске организације (катуна, кнежина, племе)* — Симпозијум о средњовјековном катуну, Сарајево 1963, 148—149, 152.

³⁶ Глиша Елезовић, нав. дјело, 865—867.

³⁷ Хазим Шабановић, *Krajište*... 58.

1658. године игуман манастира Равне Ријеке (Макарије игуманъ от манастира Рав'не Реке) донесе mineј и типик у манастир Добриловину и продаде их игуману овог манастира који их ту заложу за своју душу, а томе, поред осталих, бише свједоци „Радое и Хвилотије Алексићз и Лазо Стојановићз с пали“.³⁸ Село Пали заједно с околним селима помиње се и у поменику манастира Шудикове,³⁹ а тај поменик је такође из XVII вијека. То није случај са селом Јабучном.⁴⁰ Њега нема у домаћим изворима тога периода. Међутим, налазимо га у дефтеру за овчарину и торовину за 1585. годину у саставу кадилука (казе) Бихор, гдје су као обавезници овчарине из села Јабучна уписани Херак Вучета на 300 и Вук Вукашин на 298 оваца.⁴¹

Сва је прилика да је ријека Љубовића једним дијелом свога тока била гранична међа Брсковске жупе, Љубовића, па док се село Пали налазило у средњовјековној жупи Брсково, Јабучно је било село жупе Љубовића. Истина, данас није могуће утврдити тачне границе ових жупа, али на основу даровница српских владара, осталих домаћих извора, турских катастарских пописа из XV вијека па надаље и других турских извора, било би могуће доћи до колико-толико прихватљивих закључака. Нама изгледа да је стара жупа Љубовића захватала већи дио села из околине Павина Поља, Бродарева, Томашева и дио села доскорашње општине Равна Ријека, да се граничила жупама Матаруге, Брсково, жупом Будимља или Бихор, а можда и објема, и жупом Чрна Стена која се лоцира у Пријепољском крају.⁴² Ваља напоменути да једном успостављене границе нијесу могле остати непромијењене, а нарочито послије распада Душанове државе, и сукоба моћних великаша који су већ тим услиједили. По свој прилици, касније је жупа Љубовића била једним својим дијелом гранична жупа Деспотовине према Херцеговини. Сама чињеница да је том жупом једно вријеме управљао један од синова Вукана Немањића говори о њеном значају.

Истичемо да се са сигурношћу може тврдити да су се села Јабучно и Палез Дечанског властелинства налазила у Љубовићској, односно Брсковској жупи. За то, поред наведених, постоји више доказа: у хрисовуљи та се села наводе једно за другим,⁴³ локалитет Гјев'чина под савременим називом Цевчина и данас по-

³⁸ Љуб. Стојановић, *Записи I*, 386, зап. бр. 1559.

³⁹ Љуб. Стојановић, *Поменик манастира Шудикове, Прилози за књижевност, историју, језик и фолклор*, књ. VIII, Београд 1928, 185.

⁴⁰ Исто, 180.

⁴¹ Хамид Хаџибегвић, *Званични подаци о сточном фонду на подручју Новог Пазара, Трговишта и Бихора из 1585. године, Историјски записи*, књ. XXV, св. 4 за 1969, 611.

⁴² Марко Бего, *Naselja bosanske srednjovjekovne države*, Сарајево 1957, 145.

⁴³ Милош С. Милојевић, нав. дјело, 58 и 128—129.

стоји, одакле полази пут уз брдо (у ствари уз Срђевац) гору. Тај пут је и данас гранична међа између Јабучна и сусједног села, и најзад и сам Ивановић је другом приликом на том терену нашао и друге граничне међе, као, на примјер, Савин Сјенокос.⁴⁴

Средњовјековно село Јабучно са 22 куће (имало је и попа) и 154 житеља⁴⁵ било је релативно добро насељено, јер данашње село Јабучно има око 40, а село Пали око 20 домаћинстава.⁴⁶

Жарко Шћепановић

⁴⁴ Рад. Ивановић, Средњовјековни баштински поседи — Хумско епархиског властелинства, *Историски часопис* IX—X, 1959, 88.

⁴⁵ Рад. Ивановић, *Дечанско властелинство*, 214, 218; Стојан Новаковић, *Село*, LVIII коло, 393 књ. Српска књижевна задруга, Београд 1965, 172.

⁴⁶ Сазнања аутора.